

Nr 9.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om inrättande av ett forskningsinstitut för utförande av opinionsundersökningar.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, II: 329, av herr *Ekdahl m. fl.*, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning i frågan om inrättande av ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut, som, med anknytning till lämplig vetenskaplig universitets- eller högskoleinstitution och under insende av bl. a. folkliga organisationer, skulle ha till uppgift att utföra vederhäftiga opinionsundersökningar enligt statistisk samplingsmetod och att sörja för att resultaten, i den mån de äro av allmänt intresse, i så fullständig form som möjligt publiceras eller eljest hållas tillgängliga för allmänheten.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från universitetskanslersämbetet och statistiska centralbyrån, varjämte utskottet berett Svenska tidningsutgivareföreningen, Publicistklubben, Gallupinstitutet, Kooperativa förbundet, Sveriges industriförbund och Landsorganisationen tillfälle att yttra sig över motionen.

Universitetskanslersämbetet, som inhämtat yttranden från de humanistiska sektionerna vid universiteten i Uppsala och Lund, den humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola och lärarrådet vid Göteborgs högskola, tillstyrker att en utredning i av motionärerna angivet syfte måtte komma till stånd. Ämbetet betonar samtidigt att denna utredning måtte avse frågan om inrättandet av ett fristående, självständigt och objektivt organ för ifrågavarande ändamål.

I sitt yttrande till universitetskanslersämbetet framhåller *humanistiska sektionen vid Uppsala universitet* bland annat, att sektionen kan utan att taga definitiv ställning till frågan tänka sig att ett i viss mån självständigt institut upprättas anknutet till någon av universitetets samhällsvetenskapliga institutioner. Härigenom skulle garantier skapas för att institutets vetenskapliga standard upprätthölls på samma gång som de studerande inom sociologien och angränsande vetenskaper bereddes tillfälle till arbete av såväl teoretisk som praktisk art. Institutet borde förestås av en person i laborators tjänsteställning, med tillräckliga kvalifikationer att leda och planlägga det dagliga arbetet. Som styrelse för institutet kan man tänka sig en nämnd, bestående av representan-

ter för socialvetenskapliga och angränsande ämnen. Vid denna nämnds sida kunde eventuellt finnas en representation från olika folkliga organisationer, med vilka styrelsen kunde rådgöra.

Humanistiska sektionen vid Lunds universitet anser att ett eventuellt offentligt institut för opinionsundersökningar bör vara fristående. Ty knytes det till någon universitetsinstitution kan det kraftiga rutinmässiga arbetet verka hindrande på det övriga vetenskapliga arbetet. Ett eventuellt sådant institut bör hava en ansvarig direktion, huvudsakligen bestående av representanter för skilda samhällsvetenskapliga discipliner. Vid sidan härav bör finnas en instans av huvudsakligen förslagsställande karaktär, vari kunna ingå representanter för bl. a. folkliga organisationer. Om ett offentligt institut, fristående från universitets- eller högskoleinstitutioner, ifrågasättes, vill sektionen dock uttala den förhoppningen att ett samarbete mellan opinionsinstitut och samhällsvetenskaplig forskning etableras och att vid tillfälle den samhällsvetenskapliga forskningen må kunna anlita opinionsinstitutet och dess organisation.

Stockholms högskolas humanistiska fakultet instämmer i motionens ledande tanke, att ett svenskt forskningsinstitut i opinionsfrågor enligt statistisk samlingsmetod borde inrättas, varför fakulteten livligt tillstyrker den begärda utredningen. Enligt fakultetens mening bör ett institut av denna art ha en klart vetenskaplig karaktär och knyts till en universitetsinstitution, lämpligen Stockholms högskola, som äger en stark ställning i socialvetenskapligt hänseende och nära tillgång till relevant aktuellt material. Det ifrågasatta institutet, som givetvis bör erhålla understöd av statsmedel, bör stå under vetenskaplig ledning och såsom universitetsinstitution vara fullt fristående gentemot såväl staten som enskilda personer och organisationer. Dess uppgift bör vara att på ett opartiskt sätt utföra utredningar av allmänt intresse och att bedriva forskningsarbete rörande den representativa undersökningsmetodikens problem. Det vore därvid önskvärt, att det material som insamlats av övriga mera privata institut ställdes till dess förfogande. Institutet skulle vara av ungefär samma karaktär som den av professor Hadley Cantril ledda och till Princetons universitet anknutna Office of Public Opinion Research.

Lärarrådet vid Göteborgs högskola ifrågasätter, huruvida inte hela frågan om ett dylikt forskningsinstitut borde överlämnas till Universitetsutredningen för behandling i samband med dess utredningar rörande vetenskapliga forskningsinstitutioner av olika slag.

Statistiska centralbyrån framhåller — efter att ha skärskådat vissa mer framträdande brister i de svenska opinionsundersökningarnas metodik — att därest dylika undersökningar på sätt motionärerna avse skulle anförtros åt ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut uppkommer frågan huruvida en dylik åtgärd kunde tänkas skapa garantier för att dessa brister elimineras eller i väsentlig mån reduceras. Centralbyrån anser för sin del att detta på

det hela taget icke kommer att bliva fallet. Ett statligt institut för opinionsundersökningar torde lika litet som ett enskilt sådant ha möjlighet att garantera vetenskapligt fullvärdiga undersökningsresultat. Detta förhållande synes centralbyrån i och för sig tillräckligt för att motivera ett avstyrkande av opinionsundersökningar i statlig regi. Oavsett detta är det emellertid enligt centralbyråns uppfattning icke lämpligt att staten på sätt här föreslagits engagerar sig i undersökningar av här ifrågakarande karaktär. Centralbyrån avstyrker bifall till motionen.

Svenska tidningsutgivareföreningen finner det olämpligt att staten genom ekonomiskt understöd eller på annat sätt, offentligt eller halvoffentligt, medverkar i opinionsbildningen. Denna bör icke vara statsdirigerad. Föreningen avstyrker bifall till motionen.

Publicistklubbens styrelse har icke funnit anledning att i denna fråga göra något uttalande å klubbens vägnar.

Gallupinstitutet framhåller sammanfattningsvis, att en konkurrens på institutets olika undersökningsområden visserligen kan vara värdefull men att institutet tror att en konkurrens från officiellt eller halvofficiellt håll skulle vara av föga nytta på de dagsaktuella opinionsundersökningarnas fält samt att institutet finner den säkraste vägen att förbättra opinionsundersökningarnas metodik vara att genom anslag till opinionsforskningen vid svenska universitet och högskolor arbeta vidare efter de linjer som redan beträffats.

Svenska Gallupinstitutet förklarar sig villigt att ställa sina tidigare resultat och sin samlade erfarenhet till förfogande som bidrag till ett sådant arbete på opinionsundersökningarnas utveckling och förbättrande och är för övrigt berett att på allt sätt biträda i den mån detta kan vara av värde för ytterligare utredning av de i motionen berörda frågorna.

Institutet framhåller vidare, att ingenting av vad som anföres i motionen kunnat rubba institutets uppfattning att opinionsforskningen i vårt land f. n. utvecklas efter ekonomiskt och vetenskapligt riktiga linjer. Vad Gallupinstitutet hittills utfört, har i väsentliga stycken varit ett pionjärarbete inom landet. Institutet strävar fortlöpande att ytterligare utveckla och förbättra sina metoder och förbereder bl. a. åtgärder i syfte att neutralisera riskerna för eventuell partipolitisk ensidighet. Om en konkurrens skall bjudas Gallupinstituts träffande aktuella opinionsundersökningar, bör denna i varje fall komma från organ som arbeta under ekonomiskt likartade förutsättningar. Opinionsundersökningarnas idé och framtidsutsikter skulle sannolikt allvarligt skadas om sådan konkurrens toges upp av ett halv- eller helofficiellt organ.

Kooperativa förbundets styrelse delar motionärernas uppfattning om att en frikoppling från privatekonomiska vinstintressen och genom tillgång till förstklassig vetenskaplig expertis på bl. a. det statistiska området och genom fullständig offentlighet kring undersökningarna i olika led större säkerhet skulle

skapas för att opinionsundersökningarna utfördes på ett vederhäftigt sätt. En utredning av detta spörsmål efter de riktlinjer motionärerna skisserat synes sålunda styrelsen lämpligt. Styrelsen vill emellertid med hänsyn till de mycket omfattande utredningar, som under de senaste åren påbörjats på de mest skilda områden, ifrågasätta om utredningen trots allt har den angelägenhetsgrad, att den omedelbart bör komma till stånd. I avvaktan på en lämplig tidpunkt för en dylik utredning synes det styrelsen önskvärt att genom någon vetenskaplig institution i vårt land de särskilt i U.S.A. under senare år företagna forskningarna och vunna erfarenheterna på samplingsmetodikens område gjordes till föremål för ett närmare studium.

Sveriges industriförbund framhåller, att det helt visst är en illusion, om man föreställer sig, att ett statligt forskningsinstitut på detta område skulle kunna arbeta under sådana former, att dess resultat skulle gå fria från invändningar. Det är exempelvis svårt att tänka sig, att en institution, som stode under regeringens kontroll, skulle erhålla uppdrag att undersöka frågor rörande vilka man på förhand kan antaga, att folkopinionen vore kritiskt inställd gentemot de politiska makthavarna. Härtill komma de principiella betänkligheter, som man måste hysa mot en statlig medverkan i en eller annan form i undersökningar av nu ifrågavarande slag. Resultatet skulle alltför lätt bli att staten positivt medverkade i den allmänna opinionsbildningen genom den auktoritativa prägel, som skulle givas undersökningarna. Förbundet erinrar om att liknande synpunkter på sin tid med stort eftertryck framfördes inom och utom riksdagen, när det gällde den verksamhet, som bedrevs av statens informationsstyrelse. Förbundet avstyrker bifall till motionen.

Landsorganisationen framhåller, att oavsett om man ansluter sig till den ena eller andra uppfattningen om värdet av opinionsmätningar har man att räkna med, att opinionsmätningarna inte äro en övergående företeelse utan tvärtom torde komma att få ökad betydelse i framtiden. Landsorganisationen finner det styrkt, att svenska Gallupinstitutet, som är ett rent kommersiellt företag och visat sig benäget att tillmötesgå vissa av några större kunder framställda och med vetenskapliga metoder svärförenliga krav, inte fyller de förutsättningar som man har skäl att fordra av ett dylikt institut. Det har redan visat sig, att uppenbarligen missvisande undersökningsresultat spelat en viss roll i den politiska debatten. Landsorganisationen, som är fullt medveten om att fullständigt objektivitet vid opinionsmätningar inte kan åstadkommas, finner dock att risken för missvisande resultat är synnerligen stor om det institut, som verkställer mätningen, arbetar på kommersiell basis och riskerar att komma i ett ekonomiskt beroendeförhållande till sina kunder. Landsorganisationen finner följaktligen motionärernas förslag till inrättande av ett opinionsmätninginstitut under offentlig kontroll välmotiverat.

Vad formerna för en dylik verksamhet beträffar synes det landsorganisationen riktigast att anknyta verksamheten till en vetenskaplig institution och att

ge representanter för de stora folkrörelserna tillfälle att följa arbetet. Det är enligt landsorganisationens mening av största vikt, att det nya institutet blir ekonomiskt helt fristående, och organisationen finner det därför mindre lämpligt att institutet skulle få tillförsäkra vissa tidningsorgan ensamrätt till publicering av undersökningsresultatet, även om motionärerna önska begränsa denna rätt till att omfatta en vecka, varefter resultaten skulle bli tillgängliga för alla. Eftersom svenska Gallupinstitutets kommersiella karaktär utgör den yttersta grunden till de framställda anmärkningarna, tolkar landsorganisationen förslaget till bildande av ett konkurrerande forskningsinstitut inte så att detta nödvändigtvis behöver bli ekonomiskt bärande. Tvärtom skall det förhållandet att institutet huvudsakligen arbetar med allmänna medel utgöra en garanti för dess objektivitet och vetenskapliga standard.

Utskottet får för egen del anföra.

Utskottet delar motionärens mening, att opinionsundersökningar enligt den s. k. Gallupmetoden tilldragit sig och alltjämt komma att tilldraga sig ett betydande allmänintresse. Därmed är också uttalat vikten av att dylika undersökningar verkställas så objektivt och rättvisande som över huvud taget är för- enligt med undersökningarnas metodik. I Amerikas förenta stater finnas som bekant flera med varandra konkurrerande företag, vilka inte minst i fråga om tillförlitligheten ha att mäta sig med varandra. Då vårt lands mindre förhållanden näppeligen torde medge flera enskilda opinionsmätningföretag att upptaga dylik inbördes tävling kan utskottet väl förstå den av motionärerna uttalade önskan, att anspråken på objektivitet i undersökningarna skulle garanteras genom inrättande av ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut av Gallup-typ.

Samtidigt anser sig emellertid utskottet böra framhålla — närmast i anledning av motionärernas antydan att Gallupundersökningar skulle kunna bli av vikt för landets styrelse för utforskande av folkviljan mellan valen — att undersökningar av denna art icke få tillmätas sådan betydelse, att de läggas till grund för statliga ingripanden eller åtgärder av mera avsevärd räckvidd. Folkmeningen bör i en demokratisk stat komma till uttryck på grundlagsenligt sätt.

Härmed är redan antytt, att det allmänna icke bör befatta sig med och främja opinionsmätningar av detta slag för att till ledning för sin verksamhet avläsa opinionens önsningar eller åsikter. I den mån det allmänna på olika vägar, ekonomiskt och organisatoriskt, anses böra främja opinionsmätningar av denna art, bör det ske icke i syfte att påverka de beslutande instansernas ställningstagande i skiftande dagsfrågor utan allenast i rent vetenskapligt syfte.

Men härmed är också sagt, att ett offentligt eller halvoffentligt institut av detta slag icke såsom motionärerna uttalat kan eller bör ställas »under in-seende av bl. a. folkliga organisationer». Däremot torde intet vara att erinra emot, att ledningen för ett enligt vetenskapliga metoder arbetande organ av

detta slag upprätthåller kontakt med det praktiska livet, bl. a. med folkliga organisationer, i syfte att ha tillgång till aktuella och allmänintressanta undersökningsobjekt. Denna kontakt får dock icke ha sådan karaktär, att den påverkar undersökningarna eller rubbar förtroendet till undersökningsorganets självständighet och vetenskapliga oberoende.

Utskottet delar de synpunkter, som från flera håll kommit till uttryck, att om ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut av ifrågavarande art bör komma till stånd, det från början måste tillförsäkras absolut oberoende och direkt anknytas till en vetenskaplig institution i vårt land. Eftersom 1945 års universitetsutredning f. n. är sysselsatt med utredningar rörande vetenskapliga forskningsinstitutioner av olika slag, borde det icke vara uteslutet att denna utredning kunde handhava jämväl nu berörda utredningsuppgift.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren i anledning av förevarande motion, II:329, måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande inrättande av ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut för opinionsundersökningar enligt statistisk samlingsmetod.

Stockholm den 8 maj 1947.

På utskottets vägnar:

MANNE STÅHL.

Närvarande: Herrar Ståhl, Allard och Hægglom*, fröken Olsson*, herrar Svensson i Stenkyrka, Jönsson i Lund och Odhe, fru Möller, fru Eriesson i Luleå och herr Johnsson i Skoglösa*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
